

**АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРОЦЕС,
ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО**

БРАТЕЛЬ С. Г.,
кандидат юридичних наук, доцент,
начальник кафедри адміністративної
діяльності
(Національна академія
внутрішніх справ)

УДК 342.1

ФУНКЦІЇ ПРАВООХОРОННОЇ СФЕРИ

У статті наводяться різні види класифікацій функцій правоохоронної сфери. Також проаналізовано поняття «функція» з погляду наукових і практичних варіацій.

Ключові слова: правоохоронні органи, міліція, функції, структурні підрозділи, функціональна залежність.

В статті приводяться різні види класифікацій функцій правоохоронної сфери. Також проаналізовано поняття «функція» з точки зору наукових і практичних варіацій.

Ключевые слова: правоохранительные органы, милиция, функции, структурные подразделения, функциональная зависимость.

The article presents various types of classifications of the functions of law enforcement sphere. A concept of “function” in terms of scientific and practical variations is analysed.

Key words: law enforcement agencies, police, function, structural units, functional dependence.

Вступ. Правоохоронні органи в усі часи були гарантом громадського спокою та правопорядку. Їх роль полягала в забезпеченні охорони прав, свобод громадян та інтересів держави, саме тому дуже важливими є функції правоохоронних органів. Держава здійснює правореалізуючу функцію громадян, утворюючи власні обов’язки, які відображаються у функції охорони прав і свобод громадян, усіх форм власності, правопорядку. Механізм держави не може існувати без правоохоронних органів, які втілюють на практиці завдання щодо захисту прав і свобод громадян.

Дослідженням правоохоронних функцій держави займалися Ю.Е. Аврутін, Е.П. Григоніс, А.П. Гуляєв, М.В. Лошицький, В.І. Рохлін, Н.М. Рудяков, М.Н. Смірнов, О.В. Солнишкова, Ю.М. Соловей, С.В. Степашин, А.Н. Харитонов, Е.Б. Хохлов та інші.

Результати дослідження. Правоохоронні органи реалізують функції держави, оскільки основним предметом їх діяльності є законодавчо визначені функції чи завдання з охорони прав, відновлення порушеного права або організація виконання покарання, захист національної безпеки, підтримання правопорядку, забезпечення стану законності [1, с. 8].

Правоохоронна система – це сукупність державно-правових засобів, методів і гарантій, які забезпечують захищеність людини від протиправних порушень. Виходячи з основ теорії держави і права, можна сказати, що функціями зазвичай називають основні напрями

діяльності органів внутрішніх справ у процесі вирішення поставлених перед ними завдань, тобто функції органів внутрішніх справ охоплюють сукупність методів, способів, прийомів, дій, за допомогою яких виконуються завдання та досягаються цілі, що ставляться перед органами внутрішніх справ. Кожна з функцій органів внутрішніх справ конкретизується у функціях їхніх структурних підрозділів, а функції структурних підрозділів розподіляються у формі функціональних обов'язків кожного окремого працівника підрозділу.

Правоохоронними органами в широкому розумінні є суд, прокуратура й правоохоронні органи по боротьбі зі злочинністю; у вузькому – лише правоохоронні органи по боротьбі зі злочинністю (міліція, Служба безпеки України, Управління державної охорони України, Державна прикордонна служба України, Військова служба правопорядку в Збройних Силах України, Державна пенітенціарна служба України). Таку діяльність у більшому чи меншому обсязі здійснюють усі органи держави, але саме для суду, прокуратури та правоохоронних органів по боротьбі зі злочинністю правоохоронна функція є основною. Тому державні правоохоронні органи можна розглядати як окрему ланку державної системи, що передбачає поділ влади на законодавчу, виконавчу й судову.

Правоохоронна сфера охоплює діяльність, яка здійснюється в межах охоронних правовідносин і має відповідати принципам правоохоронної системи. У них інтегровані всі принципи права, правового регулювання, принципи правосвідомості та законності стосовно цілей, завдань, засобів і методів правової охорони суспільних відносин [2, с. 17–29]. Правоохоронна сфера здійснює охоронну функцію, що реалізується переважно в правових формах, які й втілюють правоохоронну функцію держави.

Ю.П. Соловей звертає увагу на те, що міліція, відповідно до нового законодавства, інтегрується в ширшу, порівняно з правоохоронною, систему – забезпечення безпеки [3, с. 156]. Водночас, як зазначив у своєму дослідженні С.В. Степашин, охоронна функція переважно реалізується в правових формах, а отже, є правоохоронною функцією держави, про що свідчать об'єкти безпеки, а саме: права та свободи особи, безпека суспільства (його матеріальні та духовні цінності), безпека держави (конституційний устрій, суверенітет і територіальна цілісність) [4, с. 156].

Таким чином, правоохоронна функція є однією із самостійних функцій держави, яка реалізується в межах законодавчої, виконавчої та судової влади. Принцип поділу влади в межах забезпечення та здійснення правоохоронної функції виявляється в тому, що органи законодавчої влади за допомогою законодавства створюють правову основу, на якій базується правопорядок; легалізують учасників суспільних відносин як суб'єктів права і визначають їх правовий статус; закріплюють систему органів держави, які спеціалізуються на охороні правопорядку та визначають їх компетенцію. Органи судової влади, зокрема, беруть на себе визнання та поновлення суб'єктивного права; виступають гарантом захисту від свавілля виконавчої влади, від прийняття та виконання нормативно-правових актів, які порушують конституційні права та свободи громадян. Органи виконавчої влади здійснюють безпосереднє державне управління у сфері правоохоронної діяльності, реалізуючи найбільший обсяг роботи із забезпечення та охорони правопорядку [5, с. 47].

Державно-правовий механізм реалізації правоохоронної функції складається з упорядкованої сукупності елементів, які функціонують у правоохоронній сфері суспільного життя. Державно-правовий механізм утворює відносно самостійну соціальну систему – правоохоронну систему.

Функції органів внутрішніх справ за значенням завдань, для виконання яких вони здійснюються, можна поділити на три групи: основні, забезпечувальні та функції загального керівництва [6, с. 61–62].

До основних функцій органів внутрішніх справ належать гарантування особистої безпеки особи, захист її прав, свобод і законних інтересів, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань; організація та забезпечення охорони громадського порядку й громадської безпеки; організація та забезпечення безпеки дорожнього руху в містах та інших населених пунктах, а також на магістральних шляхах; здійснення оперативного-розшукової

діяльності; здійснення досудового розслідування в кримінальних провадженнях, що належать до їх компетенції; профілактика правопорушень; дозвільно-ліцензійна діяльність; нагляд за особами з антисоціальною поведінкою, які перебувають на обліку; нагляд і контроль за додержанням правил перевезень екологічно небезпечних вантажів; захист власності від злочинних посягань.

На міліцію також покладається обов'язок надання соціальної та правової допомоги населенню та сприяння в межах своєї компетенції державним органам, підприємствам, установам й організаціям у виконанні покладених на них завдань.

Правоохоронні функції, пов'язані з боротьбою зі злочинністю та правопорушеннями, зумовлюють юридичну відповідальність у сфері публічного права. До них відносять такі функції: профілактичну (профілактика правопорушень, які зумовлюють юридичну відповідальність у сфері публічного права); захисну; охоронну (охорона громадського порядку, забезпечення громадської безпеки та власності); ресоціалізаційну; оперативно-розшукову; розслідування злочинів; судового розгляду справ (проте, оскільки ця функція притаманна лише судам, суди ми віднесли до особливої категорії державних правоохоронних органів); розгляду справ про адміністративні правопорушення; розгляду справ про фінансові та адміністративно-господарські правопорушення.

Функції боротьби з організованою злочинністю та боротьби з корупцією, хоча й передбачені окремими законами України, по суті є лише складовими вже згаданих головних правоохоронних функцій, тому окремо вони не виділяються [7, с. 28–29].

Факультативними функціями правоохоронної сфери можна вважати: контрольну, дозвільну, аналітичну або методичну, інформаційну, нормотворчу, координаційну.

Державні правоохоронні органи можуть виконувати й інші функції, які взагалі не можна віднести до правоохоронних, а саме: розвідувальну, забезпечення урядового зв'язку, надання соціальної допомоги (крім власне ресоціалізації громадян), антидиверсійну, конвойну тощо [7, с. 29–30].

У свою чергу, міліція є єдиною системою органів, яка входить до структури Міністерства внутрішніх справ України, виконує адміністративну, профілактичну, оперативно-розшукову, кримінальну процесуальну, виконавчу та охоронну (на договірних засадах) функції.

Головними функціями правоохоронного органу є профілактична, захисна, ресоціалізаційна, оперативно-розшукова, функція розслідування злочинів, судовий розгляд справ, розгляд справ про адміністративні правопорушення, розгляд справ про фінансові та адміністративно-господарські правопорушення, виконання вироків, рішень, ухвал і постанов судів, постанов прокурорів.

Якщо розглядати функції правоохоронних органів із погляду сучасних реформ, то, відповідно до проекту Закону України «Про поліцію і поліцейську діяльність», вона виконує профілактичну, адміністративну, оперативно-розшукову, кримінально-процесуальну, виконавчу та охоронну функції [8].

Розглядаючи згадані функції потрібно зосередити увагу на їхньому змісті. Так, адміністративна функція полягає у виконавчо-владній діяльності, спрямованій на забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав і свобод, законних інтересів шляхом здійснення адміністративного нагляду за дотриманням посадовими особами та громадянами рішень органів державної влади та публічного управління з питань охорони громадського порядку та громадської безпеки. Здійснення цієї функції покладається переважно на підрозділи міліції громадської безпеки та Державної автомобільної інспекції, але деякою мірою в системі єдиної дислокації здійснення адміністративної функції займаються й інші підрозділи, наприклад підрозділи міліції охорони. Виконуючи адміністративні функції, особовий склад органів внутрішніх справ здійснює організаційно-правові повноваження, які встановлюються та забезпечуються нормами адміністративного права. Ця діяльність має державно-владний характер і здійснюється від імені держави. За допомогою адміністративно-правових засобів можна впливати на відносини у сферах громадського порядку, громадської безпеки та боротьби з різними видами правопорушень, які належать до об'єкта адміністративної

діяльності. Сюди також належать відносини щодо захисту життя, здоров'я, честі та гідності громадян, їх прав і свобод.

Профілактична функція полягає в попередженні правопорушень шляхом виявлення причин, що породжують правопорушення, а також умов, які сприяють їх вчиненню, та вживання заходів щодо їх усунення. Профілактична діяльність полягає в систематичному виявленні й аналізі причин й умов правопорушень, зокрема порушень права на життя, розробці та вживанні заходів щодо їх усунення. Оперативно-розшукова діяльність – це система гласних і негласних пошукових, розвідувальних і контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних й оперативно-технічних засобів.

Оперативно-розшукова функція полягає в попередженні, припиненні, розкритті вчинених злочинів, виявленні, розшуку та затриманні осіб, які їх вчинили. Суть кримінально-процесуальної функції – розгляд і вирішенні заяв та повідомлень про злочини й події, провадження досудового розслідування за кримінальними провадженнями, розслідування яких, згідно із законом, покладено на міліцію.

Виконавча функція здійснюється через виконання адміністративних стягнень, а також окремих доручень органів прокуратури, суду та Державної виконавчої служби. Охоронна функція передбачає охорону на договірних засадах майна всіх видів власності (громадян, іноземців, осіб без громадянства, колективного, державного, іноземних держав, міжнародних організацій). Здійснення цієї функції покладено на підрозділи міліції охорони.

Висновки. Таким чином, функції органів внутрішніх справ проявляються та реалізуються в повсякденній діяльності органу в цілому, окремих його підрозділів і працівників під час виконання поставлених перед ними завдань. Сукупність функцій усіх підрозділів апарату управління органів внутрішніх справ становить їх функціональну структуру.

Отже, правоохоронна функція є однією із самостійних функцій держави, основними суб'єктами реалізації якої є органи законодавчої, виконавчої та судової влади.

Державно-правовий механізм реалізації функцій правоохоронної сфери складається з упорядкованої сукупності елементів, які функціонують у правоохоронній сфері суспільного життя, тобто державно-правовий механізм утворює відносно самостійну соціальну систему – правоохоронну систему.

Список використаних джерел:

1. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України : [навч. посіб.] / [В.С. Ковальський, В.Т. Білоус, С.Е. Демський та ін.] ; відп. ред. Я.Ю. Кондратьєв. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – 320 с.
2. Аврутин Ю.Е. Органы внутренних дел в государственном механизме Российской Федерации (государственно-правовые и социальные вопросы функционирования и перспектив развития) : [монография] / Ю.Е. Аврутин, И.Н. Зубов. – СПб. : Санкт-Петербургский университет МВД России, 1998. – 198 с.
3. Соловей Ю.П. Правовое регулирование деятельности милиции в Российской Федерации / Ю.П. Соловей. – Омск : ВШМ МВД РФ, 1993. – 504 с.
4. Степашин С.В. Теоретико-правовые аспекты обеспечения безопасности Российской Федерации : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история учений о праве и государстве» / С.В. Степанишин. – СПб., 1994. – 41 с.
5. Ромашов Р.А. Государство (предпосылки возникновения, механизм функционирования, критерии классификации) / Р.А. Ромашов. – СПб. : Ин-т правоведения и предпринимательства, 1998. – 280 с.
6. Мельник М.І. Правоохоронні органи та правоохоронна діяльність : [навч. посіб.] / М. І. Мельник, М.І. Хавронюк. – К. : Атіка, 2002. – 576 с.
7. Бандурка О.М. Управління в органах внутрішніх справ України : [підручник] / О.М. Бандурка. – Х. : Ун-т внутр. справ, 1998. – 480 с.
8. Про поліцію і поліцейську діяльність : Проект закону № 1692-1 від 27 січня 2015 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53719.

